

Ս Ի Ո Ն

ԺԷ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1943

⇒ ՅՈՒԼԻՍ — ՕԳՈՍՏՈՍ — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ ⇐ ԹԻԻ 7-8-9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՎԱՂԸ

Տակաւ կը թուի մեղմանալ սարսափը որ դեռ երէկ մղձաւանջի մը նման կը կախուէր քաղաքակիրթ աշխարհի հորիզոնին: Գալիք աշխարհի մեծ զիծերը իրաւ է թէ տակաւին ուրուային, հետզհետէ կը դառնան յստակ. կ'զգանք թէ ինչ տեսակ աշխարհ մը պիտի շինուի վաղուան յաղթականներուն կողմէ: Անշուշտ սպանդը կը շարունակուի իր բոլոր կատալութեամբը, և երկաթին ու ուռմբին տրամաբանութիւնը դեռ չի թուիր խորտակուած ըլլալ. սակայն իրողութիւններ կան որոնք փաստերու չեն կարօտիր՝ ըսելու համար թէ աշխարհի հոգին, այսինքն ազատութիւնը չզիջայել ուզողներու փորձը անգամ մը ևս ձախողած է: Թէ ի՞նչ հիմերու վրայ պիտի կառուցուի վաղուան կեանքը, այժմէն դիւրին չէ ըսել. սակայն վստահ ենք թէ երկրորդ այս մեծ պատերազմի արիւնոտ փորձառութիւնը երկիրը կառավարող մարդերուն կրկնել պիտի չտայ այն սխալը՝ որ քառորդ դար շարունակ սարսեց ազգերու ընկերային, քաղաքական և կրօնական հիմնարկութիւնները, առանց շինարարական ճիգի, յիշեալ մարդերուն վրայ: Որքան ալ անոնք նիւթին վրայ կոթնին, հոգին պիտի չհալածուի, ինչպէս եղաւ ան երկու պատերազմներու հանգոյցը կազմող քառորդ դարու ընթացքին: Մարդկային քաղաքակիրթութիւնը նոր փուլի մը մէջ մտնելու կը պատրաստուի ու անոր վաղուան գործօնները աւելի քան երբեք հոգեկան կը թուին ըլլալ. և եկեղեցին իբր աղբիւր մարդկային հոգեկան ուժերուն, և մանաւանդ իբր իմաստուն անտեսը կեանքին, պիտի կարենայ հանել իր դանձէն թէ նորը և թէ հինը. նորը՝ կեանքի արդի պահանջները դիմաւորելուն մէջ, և հինը՝ հաւասարակշռելու մեր ժամանակներու հեղեղին դէմ այն յաւերժական ու անայլալիք արժէքները՝ որոնց յղացքը մեզմէ ներս բնաւ պէտք չէ որ աղօտի:

Վաղուան աշխարհին դէմ մեր ժողովուրդին սպասող երկու աւագ կարելիութիւններ կան. առաջին՝ ամփոփուիլ մայր հայրենիքին մէջ, խառնելու մեր ճա-

կատաղիրը անոնց՝ որոնք տարիներէ ի վեր կը ջանան և կը նիւթեն, ապրեց-
նելու համար մեր սրբազան հողը և ցեղին անմահ կարելիութիւնները, և կամ
շարունակել սփիւռքի քաւարանը, եթէ ճակատագիրը տակաւին ուզէ մեզ պատ-
ժել, երկարելով մեր լքումին տարիները այս օտար աստանդականութեանց մէջ,
երկու վիճակներուն մէջ ալ եկեղեցին իր դերը ունի, ատով միայն կը խորհիւնք
կարելի պիտի ըլլայ ինչպէս ամբողջ աշխարհի, նոյնպէս մեր «փոքր ածուին»՝
փոխել կեանքի նիւթական հրամայականները, որոնք ընկրկումի են մղեր
հոգեկան բարձրագոյն արժէքները: Որպէսզի զաղբի ժամանակներու այս ալ-
մուկն ու անձկութիւնը ու շտապար աշխարհը այլևս նիւթական գործօններէն,
տիրապետման ընտելէն, և ցեղային անշտտականութենէն, անհրաժեշտ է որ
ան հաղորդուի քրիստոնէական համեղբայրութեան զգացումին, որպէսզի ոյժը,
ցեղը, մեքենան ու զանգուածը զաղբին այլևս գործօնները ըլլալու մարդուն
գերութեան, և դառնան բարեւար ոյժեր անոր հոգեկան ազատագրման: Կը հա-
ւատանք թէ աշխարհի հողին մինչև ի մահ տրտմեցնող այս աղէտը՝ մեծ ժողո-
վուրդներու կարգին մեզի ևս պիտի բերէ իր բարիքը, ողջմտութիւնը, որ բնաւ
չէ պակսած մեզի, մանաւանդ մեր մեծ աղէտներուն մէջ: Իբրև ժողովուրդ
մը, որ կըրցած է իր անցեալին պաշտամունքը պարտադրել միշտ ինքզինքին իր
ապագային երկրւոյ մտազրաւութեանը հետ և պարագաներու ներած չափովը
ջանացած է իր ներկային տալ այնպիսի ընթացք մը, որ այդ երկու զգացում-
ներուն տիրական ազդեցութեան ներքեւ շարժէր մեր հասարակական կեանքը:

Թէ՛ մեր բնաշխարհին մէջ և թէ տարաշխարհիկ այն թափառումներու
միջոցին՝ ուր միշտ հողմակոծած է զմեզ բախտը, այս է եղած յայտնապէս
կամ լռելեայն մեր ազգային գոյութեան կանոնը, կշռոյթը: Սակայն անհուն
տաժանքներով ստացուած այդ առաքինութիւնը մեր պատմութեան ամենէն
տաքնապալից անկիւնադարձերէն մէկուն վրայ՝ որ մեր երէկուան քառորդ դարը
եղաւ, թուլցաւ մեր մէջ, և մենք թիկունք դարձուցինք այն սկզբունքներուն,
որոնք մեր տոհմային ինքնութեան զսպանակիչ ոյժերն էին եղած ցարդ: Այս
էջերուն վրայ մենք յաճախ առիթը ունեցանք անդրադառնալու այդ ոյժերու
նուազման, և զխաւորը անոնց՝ Հայաստանեայց եկեղեցիին՝ այն սրտառուչ
սրբութիւնը, որուն շուրջ համերաշխութեան կանչուէին մեր բոլոր հոգիի ու մտքի
խմբակցութիւնները և զմայելի ու շինարար ընդունակութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ վաղուան աշխարհին կերպարանքը, եկեղեցին իր
մեծ դերը պիտի ունենայ. այս է հաւատքը բոլոր անոնց՝ որոնք վաղուան աշ-
խարհը խաղաղ ու գեղեցիկ տեսնել կ'ուզեն: Կանխահառ է տակաւին խօսիլ թէ
Մայր Հայրենիքի մէջ ինչ կերպարանք պիտի հազնի եկեղեցին. երևոյթները
աւելի քան յուսադրիչ են, թելադրելու թէ Խորհրդային աշխարհին մէջ ևս նիւ-
թական ազդակներուն շուտով պիտի գայ աւելնալու հոգեկան ու բարձրագոյն
ուժերու սատարը, անոնց շնորհիւ վերցնելու նիւթին ու հոգիին այն բացորոշ
ապանադաւնը որ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի Խորհրդային կարգերու ըն-
կերութեանը մէջ: Պարզ է սակայն որ սփիւռքի մէջ եկեղեցին ունի իր շատ
որոշ դերը: Հոս չենք ուզեր անգամ մը ևս անդրադարձը ընել այդ դերին, և
ատիկա անձանօթ ալ չէ բոլոր անոնց, որոնք Հայ եկեղեցւոյ կնիքը ունին ինչ-
պէս իրենց ճակատներուն, այնպէս ալ իրենց հոգիներուն վրայ:

Շատ բնական է որ վաղուան պետութիւնները այլևս անհրաժեշտ նկատեն նպաստը զոր կրնայ բերել կազմակերպուած կրօնը, և սակայն քրիստոնէութեան ոգին ինքզինքին հետ պիտի չլլայ ամբողջովին, և իր պատգամները պիտի չհասնին հոգիներուն, եթէ անիկա նորէն շարունակէ խառնել ինքզինքը քաղաքական խռովքներուն և նպատակներուն, և իր նիւթական խարխալներուն դոհէ հոգին՝ որ իրեն է միայն, և որուն պէտք ունի աշխարհը, ինչ կերպով ալ որ կառավարուի մարդերէն: Եւ դիմաւորել կարենալու համար վաղուան կարգերուն պարտադրած առաջարկները, եկեղեցին պէտք չէ իր քանակական ոյժին ստորագրածութիւնը ունենայ, և կամ յուսահատի իր յետադարձ ակնարկին մէջ այն քիչին համար որ իրենն է այսօր:

Պահանջները զոր մեր եկեղեցին ուրիշներու կարգին վաղը ստիպուած պիտի ըլլայ դիմաւորելու, թէ՛ իր արտաքին ճակատին և թէ իր ներքին զործունէութեան դաշտին վրայ, շատ աւելի են քան ինչ որ կարելի է այժմէն թուել: Վաղուան մեր եկեղեցին անբաւական հանգիստնայ թերևս պահպանելու ցեղադրոշմ այն զիծերը որոնք դարերով զինքը զատորոշեցին ուրիշներէն: Ամբրիկայի և եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ՝ ուր մշակութային և լեզուական ազգակները այլևս ընկրկումի են ենթարկուած, կրօնով տարբերելու և անով կարենալ մեր ինքնուրոյնութիւնը պահելու ճիշդ կը կարօտի լախօրէն պատրաստուած մարդերու և կազմակերպութեան: Մտքի ու սրտի սովորական եւ ցարդ գոհացուցիչ կրթանք մը այլևս անբաւական պիտի դայ վաղուան մեր եկեղեցիին պաշտօնէութիւնը զինաւորելու և մեր ժողովուրդին պէտքերը յանձնաձեւելու: ժամանակին պահանջները վաղը շատ աւելի պիտի ըլլան քան ինչ որ էին դեռ երէկ: Անշուշտ անբաւական են այլևս այն մեծ առաքինութիւնները որոնք կանխով դարերուն քաղմութիւնները ղեկավարեցին զանոնք կարելի չափով բերելու համար արդարութեան ակօսներուն, հոգեղէն խորունկ կեանքի մը երանութեան: Ը. դարու սուրբ մը ժի. դարուն զրեթէ ժամանակավրէշ մը պիտի թուէր: Ասորը համար է որ կը խորհինք թէ հօտի մը զլուխը կեցող այսօրուան մարդը, մարդերը, աւելի ըլլալու են քան սուրբը, ինքզինքը միայն իր Աստրծոյն հանդերձող երկնասոյգ տեսանողը: Ան որ պիտի վարէ ժողովուրդները հոգեղէն անդաստանին մէջ, ամէն բանէ առաջ պարտքին տակն է հոգի ըլլալու չափ, միտք մը ըլլալու, միտք մը ըլլալուն չափ՝ կամք մը ըլլալու:

ԽՄԲ.

